

ЧАСТИНА ПЕРША

Уся ця історія почалася того дня, коли я вирішив уперше за десять років піти на вечір випускників школи. Листівку із запрошенням, яку знайшов у поштовій скриньці, не викинув у смітник, як робив раніше, а чомусь подумав, що ця зустріч має принести у моє життя щось принципово нове. Просто тієї миті я озирнувся і не повірив, що минуло цілих десять років, і чомусь захотілося підбити підсумок — що я встиг у житті, порівнюючи з долями однокласників.

Але першої суботи лютого у мене, як навмисне, виникли невідкладні справи: бізнес-вояж до Києва. Доручити поїздку своїм компаньйонам не наважився, особливо їм не довіряючи, тому довелося запасатись у дорогу пальним і о шостій ранку виїжджати самому. Часи були не найкращі — іншим разом я скористався б послугами авіації, але останніми роками на злітних смугах місцевого летовища паслися кози.

І ось сонний Тернопіль залишився позаду, я, зручно влаштувавшись на задньому сидінні, спробував читати газети. Машина мчала порожнім шосе м'яко і важко. Мені подобалося відчувати себе успішним бізнесменом, подобалося моє становище у суспільстві й навіть те, що моїй персоні іноді приділяють увагу під рубрикою «Кримінальна хроніка» місцеві газети, як ось зараз. Подати на них у суд, чи що? Я зі сонною посмішкою відклав пресу набік.

Володя — досвідчений водій, але мовчун і бабій — незвичне поєднання. За вікном — одноманітні пейзажі зими, що не вдалася, у брудній відлизі міста й села; небо сіре і незатишне... Сон не брав. Так усю дорогу і вибалушувався у вікно.

Слава Богу, об одинадцятій ми опинились у Києві, а близько дванадцятої підїхали до офісу «Олімпіка» — фірми, з якою я мав укласти контракт на поставку спирту для моїх львівських партнерів. Але офіс виявився зачиненим. Не було навіть охорони. Я походив довкола будівлі, позаглядав у вікна, — даремно. «Ну, тепер їм хана», — подумав сердито і зателефонував своєму давньому приятелю Сашкові Морозу на прізвисько Сват. Домовилися зустрітися через пів години біля входу до ресторану «Столичний».

Відверто кажучи, непорозуміння з «Олімпіком» не було основною причиною мого дзвінка, а десь у підсвідомості — й самої поїздки. Хотілося побачитися з другом.

Узагалі останнім часом у мене виникали несподівані спалахи ностальгії за минулим, за юністю. Двадцять сім років, кажуть, — переломний вік. Та ще й це стійке відчуття перемін... Залишивши автомобіль біля готелю «Дніпро», я пішов до ресторану і ще хвилин двадцять знервовано очікував під аркою Свата. Але він приїхав не сам, що мене потішило: із двох BMW, котрі підкотили до ресторану, вийшли мої давні та вірні друзі: Василь Чибрас — «Слон», я вмить потонув у його обіймах і про себе зазначив, що «носик», через який він і отримав це прізвисько, за останні півтора року помітно виріс; Микола Горохівський, він же «Горох», високий здоровань, одягнений зі смаком та дорого, дещо зарозумілий і задиристий; Сват — добряк, жартун

і завжди на своїй хвилі. Погляд його сірих оченят одразу почав шукати щось у моїх очах. Близько п'яти хвилин ми стояли під аркою, весело обнімаючись та плескаючи один одного по плечах, чим привертали до себе увагу сірих, якихось найжачених перехожих.

Увійшовши до ресторану, — тепер не з кращих, як запевнили друзі, — замовили обід.

— Ну, як ти? Як ти? — сумбур перших хвилин зустрічі не минав. — Поправився, Олежику, поправився, наш «Псих»...

— Подивіться на себе. Можна подумати, ви схудли, — я награно обурився. — Також добрячі пики від'їли.

— Яке сьогодні число? — запитав Сват.

— Зранку було п'яте, — я згадав про запрошення, залишене на столі у вітальні.

— Будь ласка, конкретніше, — попросив Сват.

— П'яте лютого одна тисяча дев'ятсот дев'яносто четвертого року від Різдва Христового, — на попівський лад виголосив Слон.

— Пацани-и-и, — підняв чарку Сват, — рівно п'ять років тому ми вчотирьох сиділи в цій довбаній кнайпі й обмивали наші перші гроші! Пригадуєте ту справу?

— Ти що, відзначаєш у календаріку червоним кольором? — здивувався Слон.

— Я пам'ятаю всі найважливіші дати нашого життя. А як не запам'ятати таку? До того ми були ніким... Такий день — і не відзначити, ви що?!

— Здається, це сталося навесні, — нагадав я.

— Може, й навесні, — Сват із посмішкою відкинувся на спинку крісла. — Однак приємно відчувати, що ми зібралися не просто так, а з нагоди круглої

дати — є привід напиться, і совість зранку не буде мучити.

— Совість — дурниця, лише б не мучило похмілля... І, коли чесно, — посміхнувся я, — у ті роки кожен день був особливим. Свято, що не попався, що залишився живим, що тобі не набили фізіономію... Мужики, ми маємо повне право пити цілісінький рік, відзначаючи воістину серйозні дати нашого життя! — це звучало дещо патетично.

— Так, у цьому житті нам не вистачає круглих дат, — раптом сумно погодився Горох, — були б приводи частіше зустрічатись. Олег нас не тішить візитами у столицю.

— Ви до мене теж не надто поспішаєте.

— А що нам робити у твоєму Тернополі? — здивувався Василь. — Ми якось були там, їхали в Угорщину, — проскочили за п'ятнадцять хвилин... Таке нічого собі містечко.

Я не образився, хоча сказав, що тоді вони могли б заїхати до мене, а сам подумав... Звичайно, вони — кияни, а я так і не зміг нагріти собі місця у столиці. Три роки тому залишив друзів, залишив Київ і повернувся додому. Тоді ці хлопці були просто бандитами — чого лукавити й добирати слова, на зразок: «рекетири», «бригадири». Хіба зараз це важливо? Важливо інше: те, наприклад, що Сват, пардон, Олександр Вікторович, тепер директор серйозного акціонерного банку. Василь Семенович, як не дивно, засновник і тримач контрольного пакета акцій якогось АО ЗАО ТОО ООО, на кшталт «Фіг-вам-траст», а Микола Миколайович володіє мережею автозаправок у Києві, на довколишніх трасах, автомагазином, кемпінгом, рестораном, кількома барами — лю-ди-на!

А коли я залишав Київ, смішно сказати: у них на трьох був один автомобіль ВАЗ-2103. Власники цього жовтого страховиська у ті часи частенько потрапляли в поле зору правоохоронних органів і в районі ринку «Патент», і на бульварі Перова, і на Троєщині, й біля ТЕЦ. Ще під час мого перебування у СІЗО на Лук'янівці слідчі з упертістю маніяків демонстрували мені фотографії друзів у компанії різноманітних кримінальних фізіономій, але не лише біля базару: ресторани, дівки, прогулянки на катерах... Вони намагалися переконати мене: моїм приятелям байдуже, що я сиджу в СІЗО, бо живуть своїм хорошим, ситим життям. «Тебе ці люди не вигороджували б, — переконував слідчий, — а коли ти нам нікого не здаси, ми тебе посадимо, отримаєш на повну катушку. Вийдеш років через десять, чи здоровий — не знаю, але нікому не потрібний, особливо їм — це точно». Такий психологічний тиск з боку слідства на мене не справляв жодного враження (друзі з волі підтримували мене і морально, і матеріально), але заклав у серце важкий камінь образи. Ця образа була не останнім аргументом на користь мого рішення повернутися, так би мовити, на малу батьківщину. Та Бог з ним, із минулим.

Зараз ми сидимо, п'ємо горілку, пригадуємо минуле, сміємося над смішними історіями, в які потрапляли не раз... Так і хочеться сказати: як колись, у старі добрі часи...

— Ти пам'ятаєш того мента Гнатишина? — раптом запитав Сват.

— Ще б не пам'ятати! А що? — пересмикнув я плечима.

— Став бізнесменом, — останнє слово Сашко сказав зневажливим тоном. — Козирним став, зв'язки

в уряді; справи, я тобі скажу, крутить, не те, що ми... Зіткнулись якось на презентації... Він з переляку мало у штани не напустив, побачивши мене.

— Та-а-ак, — погодився Слон, — життя любить влаштовувати сюрпризи. Не здивуюся, коли невдовзі ми дізнаємося про його призначення в якесь міністерське крісло. Така гнида може пролізти всюди: як у задницю, так і у владу.

— А тобі не все одно? — пхинькнув Микола. — Це неприємно усвідомлювати, але нині такий час, що кожен хоче не проґавити можливості «взути» іншого. Тільки б це не зачіпало нас.

— Ти з ним говорив? — запитав я Свата.

— Буду я з козлом чесати... Та він одразу й зник із презентації. Я запитав у Павленка, до речі, тепер він мій компаньйон, хто запрошував цього виродка, а той і розповів про його зв'язки... Ну, а я, своєю чергою, поділився з ним інформацією про Гнатишина. Що не такий він і крутий, яким здається, і що при бажанні його завжди можна звалити, — Сашко повернув голову в мій бік: — А у тебе що за проблеми?

— Та... — відмахнувся сердито я. — У мене в компаньйонах нема таких впливових людей, як Павленко... Просто підвернулась одна справа, хоч я й не дуже хотів за неї братися... Але знайомий зі Львова, ви його повинні знати, — Зава, попросив допомогти зі спиртом, мовляв, терміново треба, плачу готівкою. Один місцевий мент звів мене з тим «Олімпіком», матір'ю клявся, що там — надійні люди. І справді, через три дні вони надіслали сертифікати якості спирту, копії дозволу на торгівлю ним, ліцензії і таке інше, ну, як звичайно. Позавчора я підписав угоди про наміри, домовився про попередні умови купівлі-продажу, приїжджаю — їх нема.

Сват поморщив чоло:

— А хто керує в «Олімпіку»?

— Якийсь Геннадій Семенович Лупак. Поки що ми спілкувалися тільки телефоном; до мене приїздили його маклери.

— Узагалі, Олеже, ти неправильно вчинив, не по-радившись із нами, — насуплено вирішив Горох. — Принаймні ми самі знайшли б товар або ж дізналися, що це за «Олімпік» і хто за ним стоїть... Тут усе треба пробувати на зуб.

— А що я втрачаю?

— Розумієш, Ольку, — вирішив пояснити Слон, — це у себе в Тернополі, як кажуть, ти можеш рішати проблеми. А тут давно гроші роблять на лохах, тобто на тих, кого можна підвести під неустойку і подоїти. Зрештою, чи тобі це все пояснювати? Тим паче, такі люди, як ти, не побіжать у міліцію із заявами, та й інтереси сучасних правоохоронців тісно переплетені з бандитськими... І чи тобі розповідати, що менти тут заправляють не гірше від будь-якої «бригади», — мають свої фірми, яким «роблять дах», і взагалі, ці хлопці вирішують питання не гірше «авторитетів», — Василь з деякою зверхністю повчав мене, наче дядько хлопчика, з яким розмовляє по-дорослому. — Тому, якщо ти «попав», не сподівайся, що все минеться банальними «наїздами» «відморозків»...

— За «лоха», звісно, дякую, друже, але гадаю, що не потрапив під «кидок», — невдоволено засопів я. — Тим більше, у Тернополі вони мене не дістануть, — говорив цілком упевнено, хоча й відчував неприємний холод у грудях. — У мене дім — фортеця, може витримати облогу більше року. В подільниках у мене — три афганці, звірі, їм тільки дай постріляти... — втім, якщо зізнатися собі, на них я мало покладався, але третя пляшка горілки, яку

ми спорожнили, додавала упевненості. — Тому, гадаю, мені нема чого і кого боятися, — продовжив з п'яною упевненістю. — Та й із місцевими ментами знайду спільну мову. Ось тільки неприємно, якщо мене справді намагаються підставити... Я завжди працював із живим товаром і грошима, а тут Зава запропонував грошову справу. Як відмовитися?..

— Гаразд, не накручуй себе, — заспокоїв Сват, — розберемося. Допоможу, чим зможу. Але, знаєш, після загибелі «Паті» й «Пулі» багато чого змінилося... Нинішній Київ — не той Київ, який ми з тобою робили, який ти пам'ятаєш. Цей Київ — абсолютного «беспредела». І що найстрашніше, влада замішана у кримінальних справах, співпрацює з цим беспределом та користується його послугами. Кожна «бригада», котра поважає себе, має при владі свого політика. І я беру безпосередню участь у таких справах, як банкір, на жаль... Як людина, котра може відмивати гроші. Гадаєш, той самий Павленко просто так став моїм компаньйоном?.. Я надто багато говорю — забагато випив, але накипіло на душі, та й кому скажеш, кому поскаржишся?.. Тільки друзіві...

Я кинув погляд на своїх вірних та улюблених товаришів, які раптом насупилися від слів Сашка і з якими ми чомусь зустрічаємося не так часто, як хотілося б. Їм теж не подобалося те, що діється у країні... Сват випив без тосту чарку горілки і, не закусивши, продовжив думку:

— Ми з тобою стояли біля входу до ресторану, а поруч проходили люди: бідні, ні, вбогі, й із заздрістю дивилися на нас. У них зарплати менші десяти доларів! Мені ці погляди щодня — наче штрикавки у серце, — роздратовано ударив кулаком по бильцю крісла, і я помітив, як згас у його очах

збитошний вогник. — Знав би ти, скільки бруду там, нагорі! І тим, які нагорі, байдуже, що робиться тут, унизу. Колись прочитав думку якогось наполеонівського міністра, вона звучить приблизно так: цілі народи збожеволіли б від жаху, коли б дізналися, які нікчемні люди над ними володарюють...

Мені все це було трішки знайоме, але на рівні свого містечка. Бо теж не подобалося, коли на мене недоброзичливо зиркали збіднілі громадяни. Проте вини через свою заможність я на собі не відчував, бо завжди працював чесно, наскільки чесно можна було працювати у цій державі. Але від одкровень Слона і Свата знову й знову відчував себе затюканим провінціалом. Поряд зі мною сиділи багаті люди, які спілкувалися з людьми при владі, авторитетами кримінального світу, новоспеченими естрадними зірками. І позаздрив їм. Між нами раптом виросла стіна відчуження. Я давно пішов з їхнього життя, і всі ці дружні обійми, радісні плескання по плечах і несподівані відверті зізнання — лише данина нашому минулому, сум за тими класними, воістину бойовими часами. Якщо ми не станемо підтримувати тісніших стосунків, років через п'ять і цього не залишиться. На жаль, такі реалії життя. Але наразі мене втішало те, що Сват не відмовляється допомогти розібратися з «Олімпіком».

Близько третьої години дня раптом пригадав, що треба повертатися додому. Добряче захмелівши, хлопці не хотіли мене відпускати, дістали стільникові телефони, почали замовляти сауну та дівчат, але я рішуче заявив: «Мені потрібно бути у Тернополі». «Який Тернопіль, ти що?! — обурювалися друзі. — Залишаєшся, жодних Тернополів. Ще Остап Бендер стверджував, що земля закінчується за Жмеринкою. Зараз їдемо у казино,

купуємо кокаїнчик, «травичку», беремо дівок, потім у сауну — і стирчимо, як шпали! Як колись, давай, не ламайся! «Бабки» є — не міряно! Відірвемося за повною програмою!» Мені було тяжко щось їм пояснити, та й сам не міг зрозуміти, чому так тягне у Тернопіль, адже справді був радий цій зустрічі, хотілося з ними «відтягнутись», але це образливе почуття провінційної неповноцінності...

— Ні, мужики, — зітхнув я, розводячи руками, — мені треба їхати...

Втомившись умовляти, вони тільки ображено сопіли і взяли з мене обіцянку, що найближчим часом я приїду до Києва. І тоді ми...

Невдовзі мені доведеться дотримати слова.

Але коли ми вийшли з ресторану, зі сльозами на очах попрощались і розсілись у машини, друзі все-таки вирішили провести мене за межі столиці. Дорогою за містом заїхали в один із барів Гороха, там дозaproвилися кавою з коньяком; Микола наказав директору віднести мені у багажник ящик надорожного імпортного коньяку, два ящики німецького пива, трилітрову банку червоної ікри, залити у бак «Ауді» пального під горловину і пообіцяв приїхати до мене в гості: «Якщо випадково не проскочу, не помітивши на дорозі, вашого Тернополя...» Сват зі Слоном подарували мені акції своїх підприємств і порадили повертатись у Київ. «Таким людям, як ти, місце завжди знайдеться. Хочеш — знову займемося бандитизмом, не-не-не, пардонте, — рекетом... Будемо ганяти місцевий криміналітет... Але найкраще, що ми знову зможемо бути разом, ось, як зараз, весело проводити час... Да-а, — Сват знову засумував, — шкода, що ти не можеш піти з нами по дівках, у нас тут такі лялечки — пісня... Залишайся...»

Він був п'яний, із сумним поглядом сірих оченят, і мені раптом справді захотілося залишитися, щоби більше не повертатися у своє містечко. Ну їх до біса, тих однокласників, цей комплекс провінційності, — яка різниця, провінціал я чи ні? Але Слон розвіяв мої сумніви, узявши мене в дужі обійми: «Колись, коли мені надокучить ця величезна клоака, я теж переїду жити в якесь невеличке та чисте містечко України...» І я без вагань вирішив їхати.

На прощання вкотре потиснув руки друзям, обняв кожного, потім ми обнялися всі разом; сідаючи у машину, глянув на Свата. Мені здалося, що ми з ним більше ніколи не побачимося, — чому? — навіть не знаю. У нього в очах бриніли п'яні сльози, чого раніше ніколи не траплялося... Таким і запам'ятав його — давнього вірного друга. Тоді навіть не міг уявити, що мимовільне передчуття невдовзі стане дійсністю.

П'яний, з осадом чогось утраченого, ніби відірваного від серця, я завалився у машину і кинув Володі: «Паняй!» Друзі довго стояли на дорозі й дивились услід. Мені стало самотньо, захотілося повернутись, я уявив, як вони зрадіють моєму поверненню, посміхнувся, на серці від цього стало тепло, але розвертати машину так і не наказав, хоча хотів цього аж до Житомира. На об'їзній мене й здолав сон...

Шоферові вдалося з труднощами розштовхати мене перед в'їздом у Тернопіль. Хмільний денний сон, та ще й на захід сонця, — справа невдячна, прокидатися важко. Струснувши головою, попросив зупинитись і дати мені вмитися. Заїжджати додому не було часу, тим паче, що я почистив зуби, мав із собою свіжу сорочку та одеколон. Похмелився «Хеннесі». Непогано, дідько забирай!

Ось і школа, але не можу повірити, що пролетіли роки, і я, двадцятисемирічний мужчина, переступаю до болю знайомий поріг... Раптом наче зупинився час, і не було тих десяти років життя, таких різних: гірких, беззмістовних, порожніх, щасливих... Невже не було? Сон... Ірреальність... Але я відчиняю шкільні двері й відчуваю, як на правому плечі запекло татуювання «ДШБ — АФГАНІСТАН 1986–1988», на лівому — образ Ісуса Христа над хмарами (пам'ять про рік у СІЗО), як ние шрам на стегні від душманської кулі, — спогад про бій під Кандагаром (як тільки кістка залишилася цілою після «бура?»), як боляче щемить слід від міліцейської кулі трішки нижче від армійського татуювання — знову не в кістку. Хоча б у цьому мені «щастило». Ні, все це не сон, ці кошмари війни та в'язниці, цей побутовий і життєвий абсурд, в якому бовтався, — це просто моє минуле.

Нарешті я відчинив двері. У вуха вдарила музика, що гриміла у спортзалі, перед очима — гомінкий натовп. У цьому юрмищі не помітно нікого знайомого. Хлопчаки та дівчата, які закінчили школу рік-два тому. Але раптом підходить завуч Михайло Трохимович і радісно тисне мені руку, щось говорить, а я дивлюся на нього і не вірю, що цей миршавий лисий чоловічок колись був здоровим, самовпевненим мужчиною, котрий міг вершити мою долю. Він ставився до мене погано, бо я на це заслуговував — не був взірцевим учнем: надто незалежний, відверто байдужий до будь-яких лінійок, зборів, ще й водився з вуличною шпаною, хоча й непогано вчився. Зрештою, у десятому класі мені вистачило розуму вступити до комсомолу, стати членом комітету комсомолу школи і навіть заробити в атестат п'ятірку з поведінки — я вирішив вступити до престижного

вишу, а у ті часи без хорошої характеристики далеко не підеш. Тоді довелося вдосталь попідлабузнюватися до Михайла Тимофійовича... Так неприємно почувати себе підлизою, що навіть зараз це почуття наче плюнуло мені в душу. А той мов відчуває: йде з розкритими обіймами назустріч: «Олеже! Тимчію! — вигукує радісно. — Чув про тебе, чув! Став чоловіком!.. Ось таке, хлопчику, життя! — зітхнув. — Ти заходь, ваші всі у класі, пам'ятаєш ще, де він?.. Давно не бачилися... Чому не заходив? Гордуєш, а може, тримаєш якісь старі образи?» Мені раптом здалося, що тепер він буде лизати мені зад — моє суспільне становище заохочувало до цього. Життя любить влаштовувати сюрпризи, як сказав нині Слон. Я холодно потиснув мокру долоню завуча, а на пам'ять спали його слова, сказані на початку десятого класу: «Даю тобі слово комуніста, що ти підеш зі школи з довідкою!»

Ось і Марта Михайлівна — перша вчителька, яку я поважав і любив більше від інших. Підійшовши, ввічливо поцілував їй руку, промовив кілька банальних фраз, але на серці не стало ні тепліше, ні веселіше — відчуття дитячих образ, як не дивно, не облишили мене. Невже їхній вантаж я так і носив у собі всі ці десять років? Не знаю. Я ніколи не володів своїми почуттями, завжди було навпаки — вони керували мною. Постаріла Марта Михайлівна: руки м'які, пухкі, наче у моєї покійної бабусі. Мені захотілося сказати їй щось приємне, але круговерть зустрічі повела далі — в іншому кінці вестибюля побачив свою класну керівничку. Тетяна Олексіївна стояла в гурті з іншими вчительками і з незмінною лагідною усмішкою уважно слухала чиюсь розповідь. Помітивши мене, радісно зробила кілька кроків назустріч і розставила руки для обіймів.

Я — робити нічого — підійшов, нахилився, намагаючись не дихати на неї перегаром. Раптом мене почала дратувати вся ця, як на мене, нещира радість.

— Молодець! Молодець, що прийшов, — попліскувала мене по спині вчителька, не випускаючи з обіймів. — Сьогодні всі ви прийшли, потішили на старості років.

Нарешті відпустила і з вологими сумними очима подивилася на мене знизу догори. Я дещо розгублено мовчав і жахався з того, що зробили роки з цією колись красивою та життєрадісною жінкою. Боже мій! Скільки туристичних доріг ми з нею пройшли Карпатами та Кримом! Скільки ночей провели у наметах на берегах рік і озер: Дністер, Дніпро, Збруч, Рось, Десна, Синевір, Світязь — усього не згадати й не перерахувати... Її не пошкодували ні час, ні життя... Поруч опинилися фізичка, хімічка, математичка, історичка і також по черзі почали мене обнімати, про щось запитувати, я автоматично відповідав, абстраговано думаючи про щось своє. Невже вони мене і справді колись любили, адже я у ті часи чимало попсував їм нерви...

— Олежику, — якось недоречно з поспіхом промовила Тетяна Олексіївна, — синку, бачиш, як воно у житті буває — ми вас навчали одного, а все виявилось по-іншому... Хто ж знав, що так повернеться?

Ох, і давали вони мені чортів, особливо коли на Великдень замість суботника ходив з батьками до церкви... Я завжди був проти дуроців. Тепер, коли до церкви почали ходити усі, не усвідомлюючи сутності віри, не знаючи молитов, коли попівські одяжі одягли колишні комсомольці й партійці, я там майже перестав бувати.

— Життя любить влаштовувати сюрпризи, — вкотре за сьогодні процитував Слона. — І нав'язує

нам свої правила гри, а ми у ньому всього-на-всього прості гравці — лідери й аутсайдери, — мої слова прозвучали жорстко.

— Життя... — зітхнула Тетяна Олексіївна, погоджуючись зі мною. — Таке життя... — помітно, думки її потекли іншим руслом.

Так, життя для них тепер — наче кара: черги, мізерна зарплата, тисячі проблем... І ось стоять вони, всі ті, хто навчав мене бути добрим, милосердним, давав знання та елементарні життєві поняття, — адже у тій школі, незважаючи на всі її недоліки, ніхто поганого не навчав; стоять у тих туфлях, що й на моєму випускному, їхні святкові плаття, як то кажуть, багато чого побачили. І тепер, коли хвиля радощів згасла, вони, сірі такі, буденні, втомлені клопотами, подивилися на мене по-іншому, наче отримавши ляпаса. Перед ними стояв ситий діляга у розкішному костюмі, від якого на мило пахло дорогими французькими парфумами і коньяком, ціна котрого набагато перевищувала їхню платню.

— Що ж, іди, — з натягнутою посмішкою сказала Тетяна Олексіївна. — Йди у клас, там зібралися сьогодні всі... Я підійду за хвилику.

Піднявшись на другий поверх, я відчув, як п'янить атмосфера шкільних коридорів. У пам'яті несподіваними епізодами замиготіли кадри з минулого: перший день у школі, потиличники старшокласників, дзвінки на уроки, коли учні мчали цими коридорами з ідальні на заняття; екзамени, випускний... Дивовижно: невже спогади про школу можна втиснути у кілька секунд?

Зайшовши до класу, застав німу сцену: мене не чекали. Столи було поставлено у декілька рядів і щедро накрито. Однокласники зручно

розташувалися за ними, саме піднімаючи келихи за черговий тост.

— О-о-о-о! — заревіла нетвереза компанія. — Тимчій! Оце так сюрприз! Скільки років!

Тієї ж миті мені в руку тицьнули повний по вінця гранчак горілки. «Штрафну! Штрафну!» — верескливо заскандували дами. Пити я умів і не осоромився перед класом. Закусив оселедцем. Вечір обіцяв бути насиченим подіями. Вільне місце знайшлося між «дівчатами». Трішки розгублено сівши між двома повнотілими фарбованими шатенками, я ледь упізнавав своїх однокласників: дядьки й тітки. І раптом із жахом упіймав себе на думці, що й мені давно не сімнадцять, що почав відростати животик, а життя влаштоване до непристойності й буде тривати накатаною колією: дім — робота — прибутки — витрати. І нічого не зміниться, навіть якщо переїду до Києва, одружуся, заведу нових друзів... Практично, еволюція припинилася...

Але невдовзі горілка зробила свою справу: над столом хвилею пробіг легкий гомін, ми, роздивившись мигцем одне одного, зрелаксували, щось пригадалося, трішки забулися роки, що нас розділяють, суспільне становище. Ми опинились у колись рідних стінах, в яких прожили таке велике і таке світле життя... Колишній староста, а тепер сільський ветеринар Ігор узяв слово і запропонував регламент вечора: кожен має коротенько розповісти про себе, тому що треба встигнути потанцювати. А поки — по наступній.

З'ясувалося, що «дівчата» всі давно заміжні, дехто — удруге, мають дітей, навіть по троє, живуть тихим сімейним життям. Але щоб зараз нормально жити, змушені «крутитись»: їздять «човниками» у Польщу, Угорщину, Туреччину, Китай, торгують

на базарі. Більшість — безробітні. Чоловікам теж не було чим похвалитися. Хтось працює в чужих кіосках, хтось має свої, хтось — на тому ж базарі, двоє влаштувались у міліції, ще один — в СБУ. Нічого цікавого.

Я коротко розповів про себе: після школи — інститут іноземних мов у Москві, відрахування за бійку, потім служба в Афганістані, поранення, нагороди — орден Червоної Зірки та дві медалі «За бойові заслуги». Після Афгану продовжив навчання на третьому курсі філологічного факультету Київського університету, потім — рік у СІЗО за підозрою у злочині, до якого не був причетний. Опісля — підприємницька діяльність у Тернополі, як результат — став засновником фірми з чималим капіталом, її у місті знають. Живу сам, є дача, квартира у Тернополі, машина — оце й усе. Одружився ще до армії з москвичкою, але сімейне життя не склалось. Є донька, котра живе з матір'ю у Москві... Розповідаючи все це у такій домашній, дружній атмосфері, раптом відчув, що тут мені набагато затишніше, ніж було сьогодні у Києві в компанії колишніх друзів. Тут я був кимось, принаймні не провінціалом, а там — спогадом.

Після цієї сповіді я збігав до машини за коньяком та ікрою і наказав Володі привезти ще кілька ящиків шампанського. Коли повернувся у клас, до нас приєдналися вчителі. Вони з почуттям ностальгії говорили про минуле, пригадували кумедні історії, що траплялися з нами, випивали і скаржилися на свої проблеми. Врешті-решт вечірка закінчилася грандіозною пиятикою, танцюльками, поспішними поцілунками з однокласницями, піснями, вульгарними анекдотами та іншими дурницями.

Я прокинувся вдосвіта... не вдома... у готелі... поруч хтось сопів. «Хто?» — запитав у себе, але не міг второпати. Пригадалося, що ввечері ставив у холодильник пляшку шампанського. Так робив завжди, навіть коли діставався на базу автопілотом. Але зараз була алкогольна амнезія, і я міг переплутати події: пам'ять — річ невдячна, особливо у пияків, і часто може зраджувати.

Варто було пересвідчитися, тим більше, що у роті сухо — плюнути нічим. Я піднявся, увімкнув світло і побачив у ліжку Марину в позі сплячої Венери. Вона прокинулася, жмурячись до світла, відвела погляд, сіла, демонструючи зовсім не Венерині перса, і потягнулася до нічного столика за цигарками. Відчинивши холодильник, я з полегшенням виявив у ньому пляшку шампанського. Не знаючи, з чого почати розмову, відкоркував його і налив у келихи. З похмілля важко похитуючись, підійшов до дами і галантно подав шампанське, мигцем перехилив свій келих і запитав:

— Слухай, як ми тут опинилися?

Марина лише пригубила й відставила убік.

— Ти нічого не пам'ятаєш? — запитала ображено.

Я тільки розвів руками.

— Ти покликав... Хіба я могла тобі відмовити?

— Ти заміжня?.. Так-так, ти казала, що заміжня...

Що поясниш удома?

Марина сердито поглянула на мене:

— Чомусь учора тебе це не цікавило, навпаки, тільки й нашіптував на вухо: «Поїхали, Маринко, поїхали...» Це мої проблеми, з чоловіком яюсь владнаю. Але ти покликав... Я чекала чогось більшого, хоча б від ранку.